

Vihapuhe, syrjintä, ableismi

VAMMAISFOORUMIN KYSELYN TULOKSIA

VAMMAISFOORUMI RY, VIHAPUHE, SYRJINTÄ, ABLEISMI -TYÖRYHMÄ

Jasmi Ahonen, Vammaisfoorumi ry

Henrik Gustafsson, Invalidiliitto ry

Susanna Haapala, Kynnys ry

Anniina Lavikainen, Kuuloliitto ry

Henrik Lindholm, Autismi ja aspergerliitto ry

Elisa Montonen, Näkövammaistenliitto ry

Milla Ristolainen, Mielenterveydenkeskusliitto ry

Marju Silander, Suomen CP-liitto ry

Sisällys

1 YK:n vammaisoikeussopimus artikla 10.....	2
Oikeus elämään	2
Tulosten analyysi	2
Omaa pohdintaa	3
Artiklan toteutuminen Suomessa.....	4
2 YK:n vammaisoikeussopimus 14 artikla.....	4
Henkilön vapaus ja turvallisuus	4
Tulosten analyysi	4
Artiklan toteutuminen Suomessa.....	6
3 YK:n vammaisoikeussopimus artikla 15.....	6
Vapaus kidutuksesta tai julmasta, epäinhimillisestä tai halventavasta kohtelusta tai rangaistuksesta	6
4 YK:n vammaisoikeussopimus 16 artikla.....	7
Vapaus hyväksikäytöstä, väkivallasta ja pahoinpitelystä	7
Tulosten analyysi	8
5 YK:n vammaisoikeussopimus artikla 17.....	9
Henkilön koskemattomuuden suojelu	9
Tulosten analyysi	10
Omaa pohdintaa	12
Artiklan toteutuminen Suomessa.....	12
6 YK:n vammaisoikeussopimus artikla 22.....	13
Yksityisyyden kunnioittaminen.....	13
Artiklan toteutuminen Suomessa.....	13
Lopuksi.....	14

Tässä raportissa esitetyt ja mainitut taulukot löytyvät kokonaisuudessaan ”Miten vammaisten ihmisten oikeudet toteutuvat Suomessa? Vammaisfoorumin vuonna 2018 toteuttaman kyselyn tulokset taulukkomuodossa” (Vesala & Vartio, 2019) -raportista.

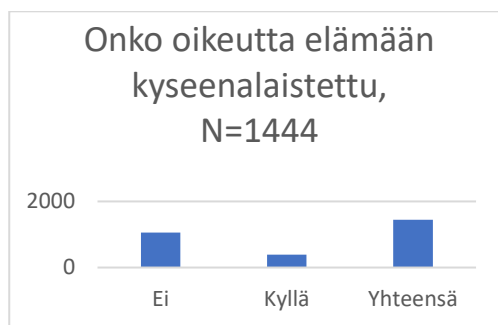
1 YK:n vammaisoikeussopimus artikla 10

Oikeus elämään

Sopimuspuolet vahvistavat, että jokaisella ihmisellä on synnynnäinen oikeus elämään, ja **toteuttavat** kaikki tarvittavat kaikki tarvittavat toimet varmistaakseen, että vammaiset henkilöt voivat nauttia tästä oikeudesta tehokkaasti ja yhdenvertaisesti muiden kanssa.

Tulosten analyysi

Taulukko 10. Onko sinun oikeuttasi elämään suoraan tai välillisesti kyseenalaistettu?

Kysymykseen vastasi yhteensä noin 1444 henkilöä. Heistä noin 1064, 73.1% vastasi ei ja 406, 26.9% vastasi kyllä.

”Kokoajan on uhka että ihmisarvoinen elämäni tarpeet ovat uhattuna. Saanko henkilökohtaista apua jatkossa, pääsenkö kodinulkopuolisiin harrastuksiin, edelleen osa uusista/kunnostetuista rakennuksista saa olla esteellisiä kenenkään siihen puuttumatta, Inva-taksien turvallisuus heikentyy, toimiva Lähitaksi -järjestelmä on uhattuna ...”

”Synnynnäinen vamma on itse aiheutettu asenne eikä vammainen tietä mitään.”

Taulukko 98. Vammainen ihminen osana yhteiskuntaa. Taulukoitu lukumäärät ja prosenttiosuudet.

Oletko halutessasi päässyt osallistumaan seuraaviin?	Huonosti	Melko huonosti	Melko hyvin	Hyvin	En ole halunnut	Yhteensä
Vaaleihin äänestäjänä tai ehdokkaana	65 4.3 %	83 5.4 %	290 19.0 %	865 56.7 %	222 14.6 %	1525 100 %
Politiikkaan ja julkisten asioiden hoitoon	162 10.6 %	143 9.4 %	218 14.3 %	242 15.9 %	760 49.8 %	1525 100 %
Kansalaisjärjestöjen ja yhdistysten toimintaan	132 8.7 %	145 19.3 %	359 23.5 %	521 34.2 %	368 24.1 %	1525 100 %
Harrastus- ja vapaa-ajan toimintaan	211 13.8 %	295 19.3 %	474 31.1 %	471 30.9 %	74 4.9 %	1525 100 %
Kulttuurielämään	195 12.8 %	311 20.4 %	472 31.0 %	430 28.2 %	117 7.7%	1525 100 %
Urheiluun	285 18.7 %	314 20.6 %	319 20.9 %	269 17.6 %	338 22.2 %	1525 100 %

Taulukko 99. Vammaisten ihmisten ihmisarvon kunnioitus ja ennakkoluulot. Taulukoitu lukumäärät ja prosenttiosuudet.

	Ei	Kyllä	Yhteensä
Onko mielestäsi vammaisten henkilöiden ihmisarvon kunnioittaminen lisääntynyt viimeisten kahden vuoden aikana?	1080 70.8 %	445 29.2 %	1525 100 %
Onko mielestäsi vammaisten henkilöiden ihmisarvon kunnioittaminen vähentynyt viimeisen kahden vuoden aikana?	796 52.2 %	729 47.8 %	1525 100 %
Ovatko mielestäsi vammaisiin henkilöihin kohdistuvat ennakkoluulot vähentyneet viimeisten kahden vuoden aikana?	1032 67.7 %	493 32.3 %	1525 100 %
Ovatko mielestäsi vammaisiin henkilöihin kohdistuvat ennakkoluulot lisääntyneet viimeisten kahden vuoden aikana?	1008 66.1 %	517 33.9 %	1525 100 %

”Oikeus yhdenvertaiseen elämään osallistumiseen on kyseenalaistettu. En pääse harrastuksiin kun niitä pukutiloja ei ole. Pyörätuolilla liikkuvat huomioidaan esteettömyys asioissa, mutta eipä kehitysvammaisia esim autisteja. Tilapäishoidossakaan en pääse ulos lenkille jos hoitajia ei ole tarpeeksi. Ei ole vaihtoehtoja.”

”Vammaisella ei ole oikeutta normaaliin elämään. Jos on vammainen sairas pitää pysyä kotona.”

”Välillisesti eutanasiakeskustelun yhteydessä tulee esiin näkökulmia, jotka kyseenalaistavat elämäni oikeuden. Samoin terveydenhuollon elvytyskielto- ja vastaavat käytännöt voivat loukata oikeuttani elämään.”

”Useat vammaispalvelun päätökset ovat niin epäinhimillisiä, vaikka ne asianomaisten virkamiesten mukaan ovat poliittisesti oikeita, että koen niiden kyseenalaistavan oikeutta elämään vammautuneena.”

Esimerkiksi päätöksenteon, joka jättää liian vähän rahaa elämiseen, voi kokea elämän pitämisenä tarpeettomana. Korkeat asiakasmaksut toimivat samaan suuntaan.”

”Koen, että yhteiskunta ei tarjoa minun äärimmäisen invalidisoivaan ja eristävään sairauteeni minkäänlaista apua/tuke. Koen, että olen täysin paikaton ja sitä kautta koen oikeuteni elämään ja ihmisarvoon olevan täydellisen kyseenalaistettu tai oikeastaan olemassaoloni/i ihmisarvoni ei huomioida mitenkään.”

”Olen itsekin sitä mieltä, että luonnonlakien olisi pitänyt antaa toteutua ollessani sikiövaiheessa. Lääkärit pakottivat minut syntymään, vaikka luonto olisi poistanut minut geneettisesti virheellisenä, sairaana, vammaisena yksilönä. Nyt lääkärikunta ei kannu vastuuta 43 vuotta sitten tekemistään ratkaisuksista. Keskenmenoilla on mielestäni tarkoituksensa, niitä ei pidä lääkkeellisesti estää. Nyt olen itse jakanut eteenpäin näitä virheellisiä geenejä, eivätkä lapsenikaan saa apua. Eivät heidän serkkunsakaan.”

”Jonkun mielestä äitini olisi saannut tappaa syntymän jälkeen minut, etten olisi muille taakaksi.”

”Koen sikiöseulontojen välillisesti kyseenalaistavan oikeuteni elämään, koska minulla on synnynnäinen epämuodostuma.”

Omaa pohdintaa

Kaikista vastaajista (N=1444) ilmoitti lähes 27 prosenttia, että oli kokenut kyseenalaistetuksi suoraan tai välillisesti oikeuden elämään. Jos katsoo vain tätä määrää, tuntuu erittäin suurelta kuitenkin kokemus

kyseenalaistuksesta tämän taulukon 10 tiedon mukaan. Vastauksista nousee esille erilaisia esimerkkejä oman elämän, muiden ihmisten ja yleisesti yhteiskunnan (esim. viranomaiset) suhteeseen liittyviä epäkohtia, joista kerrotaan miten ne ovat vaikuttaneet omaan elämään ja ajatteluun.

Käytän tässä pohdinnassa myös hyvänä lähteenä ajatukselleni

https://www.invalidiliitto.fi/sites/default/files/2019-03/YK_vammaissopimus_paivitys2019_1.pdf

Jos pohtii artiklan tekstiä ja tasoa, jota tällä oikeutuksella tarkoitetaan on kuitenkin suuri määrä, noin 73 prosenttia vastaajista, jotka eivät ole tässä vastauskohdassa kertoneet kyseenalaistuksesta. Suomen hyvinvointiyhteiskunta ja heikoimmista huolehtimisen filosofisesta näkökulmasta näkyy ehkä tässä kuitenkin hyvällä tavalla, jos tuntematta asiaa, ajattelisii maailman muita maita ja tätä artiklaa. Toisaalta on noussut esiin monia asioita, joiden vaikutus vammaisen ihmisen elämässä voi tuntua siltä, että on kyseenalaistettu olemassaolon oikeutus, koska jokaisen yksilöllinen kokemus on aina totta.

Artiklan toteutuminen Suomessa

Tämän artiklan näkökulmasta Suomessa vastauksien perusteella voisi arvioida, että erittäin vakavia oikeuden loukkauksia ei olisi koettu. Vastauksista nousee esille erilaisia esimerkkejä oman elämän, muiden ihmisten ja yleisesti yhteiskunnan (esim. viranomaiset) suhteeseen liittyviä epäkohtia, joista kerrotaan miten ne ovat vaikuttaneet omaan elämään ja ajatteluun.

2 YK:n vammaisoikeussopimus 14 artikla

Henkilön vapaus ja turvallisuus

1. Sopimuspuolet varmistavat, että vammaiset henkilöt yhdenvertaisesti muiden kanssa:
  - a) nauttivat oikeudesta vapauteen ja turvallisuuteen;
  - b) eivät joudu laittoman tai mielivaltaisen vapaudenriiston kohteeksi, mahdollinen vapaudenriisto tapahtuu lain mukaisesti, eikä vammaisuuden olemassaolo missään tapauksessa oikeuta vapaudenriistoon.
2. Sopimuspuolet varmistavat, että jos vammaisilta henkilöiltä riistetään heidän vapautensa jollakin menettelyllä, heillä on yhdenvertaisesti muiden kanssa oikeus ihmisoikeuksia koskevan kansainvälisen oikeuden mukaisiin takeisiin ja että heitä kohdellaan tämän yleissopimuksen tavoitteiden ja periaatteiden mukaisesti, muun muassa tekemällä kohtuullisia mukautuksia.

Tulosten analyysi

Taulukot osoittavat, että vapaudenriistoa tapahtuu jonkin verran. Enemmän sitä koetaan tapahtuvan kehitysvamma-puolella. Kehitysvammalaki oli aiemmin kovin tulkinnanvarainen, jonka takia Suomella kesti ratifoida vammaisten yleissopimus. Turvattomuuden tunnetta on koettu erityisesti neuropsykologisella- ja kehitysvamma-puolella. Luvut ovat pienempiä verrattuna niihin, jotka eivät ole koskaan kokeneet näitä asioita, mutta silti ne ovat liian isoja.

Taulukko 44e. Oletko viimeisen kahden vuoden aikana kokenut: Laitonta vapaudenriistoa

	En koskaan	Harvoin	Melko usein	Usein	Yhteensä
Aistivamma	149 93.7 %	7 4.4 %	2 1.3 %	1 0.6 %	159 100 %
Muu vamma	181 90.5 %	11 5.5 %	6 3.0 %	2 1.0 %	200 100 %
Fyysinen vamma	496 92.9 %	27 5.1 %	5 0.9 %	6 1.1 %	534 100 %
Neuropsykologinen vamma	130 86.1 %	18 11.9 %	0 0.0 %	3 2.0 %	151 100 %
Kognitiivinen vamma	137 90.7 %	10 6.6 %	2 1.3 %	2 1.3 %	151 100 %
Kehitysvamma	150 80.6 %	19 10.2 %	8 4.3 %	9 4.8 %	186 100 %
Viittomakieli	44 91.7 %	4 8.3 %	0 0.0 %	0 0.0 %	48 100 %

Taulukko 44f. Oletko viimeisen kahden vuoden aikana kokenut: Turvattomuutta

	En koskaan	Harvoin	Melko usein	Usein	Yhteensä
Aistivamma	63 39.6 %	64 40.3 %	24 15.1 %	8 5.0 %	159 100 %
Muu vamma	71 35.5 %	72 36.0 %	30 15.0 %	27 13.5 %	200 100 %
Fyysinen vamma	214 40.1 %	196 36.7 %	83 15.5 %	41 7.7 %	534 100 %
Neuropsykologinen vamma	50 33.1 %	45 29.8 %	40 26.5 %	16 10.6 %	151 100 %
Kognitiivinen vamma	53	58	27	13	151

	35.1 %	38.4 %	17.9 %	8.6 %	100 %
Kehitysvamma	66	70	34	16	186
	35.5 %	37.6 %	18.3 %	10.6 %	100 %
Viittomakieli	28	12	7	1	48
	58.3 %	25.0 %	14.6 %	2.1 %	100 %

Artiklan toteutuminen Suomessa

Artikla ja sen tavoitteet eivät toteudu Suomessa riittävän hyvin, jos 20-30 % vastaajista on joskus kokenut turvattomuutta. Näitä asioita pidetään usein tulkinnanvaraisena ja toimintatavat saattavat vaihdella asuinpaikasta, asuinmuodosta tai henkilökunnasta riippuen. Onko tarkoituksenmukaista lukita kaikkien asuinpalveluyksikön asukkaiden huoneet yhden asukkaan takia? Onko sängyssä olevat laidat, jotka estävät asukkaan liikkumista mielivaltaisia vai tarpeellisia?

Lainsäädäntöä ja rajoituksia tehdessä tulisi aina ensimmäisenä pitää mielessä ihmislähtöisyys ja yksilöllisyys, jotta välttyttäisiin ongelmilta asiakkaan ja viranomaisten puolelta. YK:n vammaisten yleissopimuksen pitäisi kuitenkin kulkea mukana kaikessa päätöksenteossa.

3 YK:n vammaisoikeussopimus artikla 15

Vapaus kidutuksesta tai julmasta, epäinhimillisestä tai halventavasta kohtelusta tai rangaistuksesta

1. Ketään ei saa kiduttaa eikä kohdella tai rangaista julmalla, epäinhimillisellä tai halventavalla tavalla. Erityisesti ketään ei saa alistaa lääketieteellisiin tai tieteellisiin kokeisiin ilman hänen vapaata suostumustaan.
2. Sopimuspuolet toteuttavat kaikki tehokkaat lainsäädännölliset, hallinnolliset, oikeudelliset ja muut toimet ehkäistäkseen, että vammaisia henkilöitä ei kiduteta eikä kohdella tai rangaista julmalla, epäinhimillisellä tai halventavalla tavalla, niin kuin ei muitakaan henkilöitä.

Räikeimmät tapaukset, mitkä voi jo selvästi laskea julmaksi rangaistukseksi, liittyivät mielestäni vastauksiin, jotka koskivat ryhmäkoteja. Eräessä vastauksessa vanhempi oli kirjoittanut, että heitä oli kielletty menemästä aikuisen kehitysvammaisen lapsensa ryhmäkotiin, koska he olivat arvostelleet ryhmäkodin käytäntöjä. Tässä ihan selkeästi sekä vanhempia että kehitysvammaista oltiin rangaistu julmasti vanhempien kritiikin takia. Toinen samankaltainen vastaus liittyi ryhmäkotiin, missä asukkaiden bussikortit kerättiin kansliaan aina iltaisin. Ellei henkilö ole itselleen tai muille vaaraksi, hänellä on täysi oikeus liikkumisvapauteen, myös iltaisin. Se, että hoitohenkilökunta on huolissaan tietystä asukkaasta ja sen takia (määräaikaaisesti) rajoittaa hänen liikkumistaan on ehkä joissakin tilanteissa ymmärrettävää, mutta, että rutiininomaisesti kerätään kaikilta bussikortit, on julmaa vapaudenriistoa. Kolmas hyvin räikeä avovastauksista oli, että henkilölle, joilla oli psyykkisiä ongelmia, ehdotettiin kaksi kertaa sterilisaatiota saman lääkärin toimesta.

Ne vastaukset, joihin erityisesti kiinnitin huomiota ruotsinkielisissä vastauksissa ja kysymys 17 vastauksissa liittyivät suurilta osin kommunikaatioon ja eri tahojen kieltäytymiseen käyttää henkilön kommunikointitapaa. Tämä tuli esiin sekä ruotsinkielisten, viittomakieltä käyttävien ja neurokirjolaisten vastauksissa. Mietin pitkään, kuuluvatko nämä vastaukset yhdenvertaisuuteen tai vapauden julmasta

kohtelusta, ja päädyin siihen, että ne kuuluvat myös vapauten julmasta kohtelusta. Koska kieltäytyminen käyttämästä asiakkaan kommunikaatiotapaa voi myös olla tahallista ja julmaa. Lisäksi se asettaa henkilön avuttomaan asemaan, jos hänellä on vaikeaa muiden kommunikaatiotapojen kuin itselleen luontevan kanssa.

”Personer med svenska som modersmål står inte i samma ställning som personer med funktionsnedsättning med finska som modersmål. Personer med funktionsnedsättning med svenska som modersmål riskerar i hög grad utsättas för dubbel diskriminering”

Monet ruotsinkieliset pääkaupunkiseudulla pärjäävät myös suomen kielellä. Mutta täytyy muistaa, että jossain muualla monet ruotsinkieliset puhuvat pelkästään ruotsia. Silloin palvelujen käyttö suomeksi on lähes mahdotonta. Myös monilla ihmisillä, joilla on toimintarajoitteita (esim. kehitysvamma) voi olla vaikeaa oppia uutta kieltä. Tässä tilanteessa esimerkiksi se, että päivystys lopetettiin Vaasassa, voi tulkita julmaksi kohteluksi, vaikka päätös ei kohdistu suoraan tiettyyn henkilöön, mutta se vaikeuttaa vammaisten henkilöiden, jotka puhuvat vain ruotsia, asemaa.

Se, ettei tulkkitunteja ole riittävästi tai tiettyyn tilanteeseen henkilö ei saa ottaa tulkkia mukaan on julmaa kohtelua, koska se tarkoittaa sitä, että henkilölle ei siinä tilanteessa anneta lupaa kommunikoida tai tuoda asiaansa esiin omalla kielellä.

Muutamissa avoimissa vastauksissa tuli esille koulun tai asumisyksikön henkilökunnan suhtautuminen suorastaan kielteisesti kuvakommunikaatioon (pics).

”Opettaja, avustajat, kieltäytyivät kommunikaatiolaitteen käytöstä”

”Osa asumisyksikön henkilökunnasta ei ole kiinnostunut kommunikaation apuvälineistä”

Monelle puhumattomalle autismin kirjon henkilölle kuvakommunikaatio on ainoa tapa kommunikoida. Tämä koskee tietenkin myös muita henkilöitä, jotka syystä tai toisesta eivät kykene tuottamaan puhetta. Monet aikuiset autismin kirjon henkilöt, jotka ovat syvemmin autistisia ja käyttävät vain kuvakommunikaatiota, asuvat ryhmäkodeissa. Kommunikointi on vaikeaa tai mahdotonta, koska jos kielletään kuvakommunikaatio. Viittomakielinen tai ruotsinkielinen henkilö voi kuitenkin kommunikoida muiden viittomakielisten tai ruotsinkielisten kanssa, mutta jos asumisyksikkö kieltää kuvakommunikaation, henkilö ei voi kommunikoida kenenkään kanssa, jolloin hänet eristetään täysin ympäröivästä maailmasta.

4 YK:n vammaisoikeussopimus 16 artikla

Vapaus hyväksikäytöstä, väkivallasta ja pahoinpitelystä

1. Sopimuspuolet toteuttavat kaikki asianmukaiset lainsäädännölliset, hallinnolliset, sosiaaliset, koulutukselliset ja muut toimet suojellakseen vammaisia henkilöitä sekä kotona että kodin ulkopuolella kaikilta hyväksikäytön, väkivallan ja pahoinpitelyn muodoilta, niiden sukupuoleen perustuvat näkökohdat mukaan lukien.
2. Sopimuspuolet toteuttavat lisäksi kaikki asianmukaiset toimet estääkseen kaikki hyväksikäytön, väkivallan ja väärinkäytösten muodot varmistamalla muun muassa vammaisille henkilöille sekä heidän perheilleen ja huoltajilleen annettavan sukupuoleen ja ikään sovitettua avun ja tuen asianmukaiset muodot, myös antamalla tietoa ja koulutusta siitä, miten hyväksikäyttö-, väkivalta- ja väärinkäytöstapauksia vältetään ja tunnistetaan ja miten niistä ilmoitetaan. Sopimuspuolet varmistavat, että suojaamistarkoituksessa annetut palvelut ovat ikään, sukupuoleen ja vammaisuuteen sovitettuja.

3. Kaikkien hyväksikäytön, väkivallan ja väärinkäytösten muotojen esiintymisen estämiseksi sopimuspuolet varmistavat, että riippumattomat viranomaiset seuraavat tehokkaasti kaikkia vammaisten henkilöiden palvelemiseen tarkoitettuja tiloja ja ohjelmia.
4. Sopimuspuolet toteuttavat kaikki asianmukaiset toimet edistääkseen, muun muassa antamalla palveluja suojelutarkoituksessa, minkä tahansa hyväksikäytön, väkivallan tai väärinkäytöksen muodon kohteeksi joutuneiden vammaisten henkilöiden ruumiillista, kognitiivista ja henkistä toipumista, kuntoutumista ja sosiaalista sopeutumista. Tämän toipumisen ja sopeutumisen on tapahduttava ympäristössä, joka edistää kyseisen henkilön terveyttä, hyvinvointia, itsekunnioitusta, arvoa ja itsemääräämisoikeutta ja jossa otetaan huomioon sukupuoli- ja ikäkohtaiset erityistarpeet.
5. Sopimuspuolet ottavat käyttöön tehokkaat, muun muassa naisiin ja lapsiin keskittyvät, politiikat ja lainsäädännön varmistaa, että vammaisiin henkilöihin kohdistuvat hyväksikäyttö-, väkivalta- ja väärinkäytöstapaukset tunnistetaan, tutkitaan ja, mikäli tarkoituksenmukaista, saatetaan syytteeseen.

Tulosten analyysi

Taulukot osoittavat, että niin fyysistä kuin muitakin väkivallan muotoja oli koettu. Avoimista vastauksista nousi esiin erityisesti halventavan tai vähättelevän kohtelun, henkisen väkivallan, kokemuksia.

"Vihapuheet ovat lisääntyneet ja jopa somen kautta tulleina YV –viesteinä". Vammaisuus tulkitaan vastausten perusteella helposti kulueräksi ja vammaisuuteen kohdistuva "viha näkyy sanoina ja tekoina". YK:n vammaissopimuksen artikla 16 käsittää myös vihapuheet ja –teot, joissa vammaisuus on ollut vaikuttimena kaltoinkohteluun tai väkivaltaan.

Muiden ihmisten taholta:

"Ihmiset ihmettelevät minulle miten olen päässyt naimisiin, kun olen vammaisen, kuka haluaisi vammaisen puolison rinnalleen."

"Näennäisesti hyväntahtoinen kohtelu: Tuntemattomat ihmiset rikkovat usein henkilökohtaista tilaani, koskettelemalla päätäni, selkää ja hartioita kysymättä lupaa. Ihmiset myös työntävät pyörätuolia kysymättä ensin tarvitsenko apua."

"Asenneilmapiiri poikii erittäin törkeitä kommentteja vammaisten sukupuoli- ja rakkauselämästä, joka on huonontanut itsetuntoani. Sama vanhemmuutta miettiessä."

Palveluissa:

"Myös esim. bussikuskit ovat olleet muutaman kerran täysin asiattomia minulle (kieltäytytty ottamasta kyytiin, kyseenalaistettu valintaani liikkua ilman "saattajaa" tietämättä toimintakyvystäni mitään)."

"mutta esim., kun menin valokuvausliikkeeseen passikuvaa varten, myyjä kysyi, mihin kuva tulee ja totesi samalla, että "ei ainakaan passiin", tämä kertoi hänen ennakkoluuloistaan paljon. Tykkään matkustella kovasti pyörätuolista huolimatta.."

"Olin ostamassa ripsiväriä, tarjouksessa oli tuote 'sexyeyes'. Myyjä katsoi minua pitkään ja totesi, että normaali ripsiväri sopii minulle paremmin."

"Tietyt tapahtumajärjestäjät eivät voisi vähempää kiinnostua osallistumisen onnistumiseksi."

Sosiaali- ja terveydenhuollossa:

Vastauksista käy ilmi, että sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisissa tapahtuu vammaisten henkilöiden kaltoinkohtelua. Tämä näkyy asenteissa ja käytännön toimissa – puheena ja koettuna häirintänä sekä palveluissa taloudellisena säästämisenä, jolloin haettua palvelua ei myönnetä lainkaan tai vain osittain.

Useita kertoja vastauksissa oli mainittu epäasiallisen kohtelun kokemus *terveydenhuollossa*.

"Hoitohenkilökunnan ja varsinkin lääkäreiden käytöksessä ja asenteissa on todella paljon toivomisen varaa nykyään. Siellä kehitys on mennyt takapakkia."

"Lääkärissä on muutaman kerran ollut että lääkäri sivuttaa minut puhumalla avustajalle".

"Kaikki sujuu paremmin, jos sairaus tai vamma on helppo kiistattomasti todentaa.

"Kuurolle veljelleni tapahtui vakava onnettomuus ja hoitohenkilökunta ei ottanut minuun yhteyttä, vaikka hänen tietolomakkeessaan oli lähiomaisen nimi, mun nimeni. Nimeni kohdalla luki, että olen kuuro ja käytän viittomakieltä, mulle ei kannattanut soittaa puhelimella, vaan lähettää tekstiviestejä. Silti minuun ei otettu yhteyttä, vaan kuulin parin päivän kuluttua muualta, että veljeni oli teho-osastolla."

Vammais- ja sosiaalipalveluja, Kelaa sekä viranomaisia koskien vastauksia epäasiallisesta kohtelusta oli myös useita. Monessa niistä puhuttiin siitä, että oman arjen kannalta tarpeellisia palveluja ei ole saatu, tai "jäädään järjestelmän jalkoihin".

"Kunnan vammaispalvelu ei aina noudata vammaispalvelulakia tai yhdenvertaisuuslakia. Kohtelu toisinaan epäasiallista muutoinkin."

"Määräämiskulttuuri ja hankintalaki edellä hoidetaan vammaispalvelun päätöksiä. Ei toteudu itsemääräämislaki."

Viranomaisten piittaamattomuus väkivaltatilanteissa:

Joissakin vastauksissa näkyy myös se, ettei vammaiseen kohdistunutta pahoinpitelyä poliisi vienyt eteenpäin. Asumisyksiköissä väkivaltakokemuksia on tapahtunut myös muiden asukkaiden taholta, mutta näitäkään ei poliisi selvittänyt. Samalla vammaisen rikoksen uhria on syyllistetty ja vammaan liittyvät oireet on tulkittu esimerkiksi päihtyneenä olemiseen.

Vammaisuutta koskevan tiedonsaannin puute:

Vastausten perusteella on pääteltävissä, että vammaisten ihmisten elämästä pitäisi muiden ihmisten saada enemmän tietoa. Joukkoliikennevälineessä apuväline on esimerkiksi tulkittu pyöräksi ja siksi kieltäydytty kuljettamasta. Samoin on kieltäydytty avustamasta, jos vammaisuus ei ole näkynyt päällepäin.

5 YK:n vammaisoikeussopimus artikla 17

Henkilön koskemattomuuden suojelu

Jokaisella vammaisella henkilöllä on oikeus ruumiilliseen ja henkiseen koskemattomuuteensa kunnioittamiseen yhdenvertaisesti muiden kanssa.

Tulosten analyysi

Taulukko 134. Oletko viimeisen kahden vuoden aikana kokenut: Henkilökohtaisen koskemattomuuden loukkausta

	En koskaan	Harvoin	Melko usein	Usein	Yhteensä
Aistivamma	118	32	8	1	159 100 %
Muu vamma	146	34	12	8	200 100 %
Fyysinen vamma	397	99	30	8	534 100 %
Neuropsykologinen vamma	88	38	16	9	151 100 %
Kognitiivinen vamma	112	30	8	1	151 100 %
Kehitysvamma	120	45	10	11	186 100 %
Viittomakieli	37	7	3	1	48 100 %

”Vammaispalvelu ei tunne sanoja: henkilökohtainen koskemattomuus.”

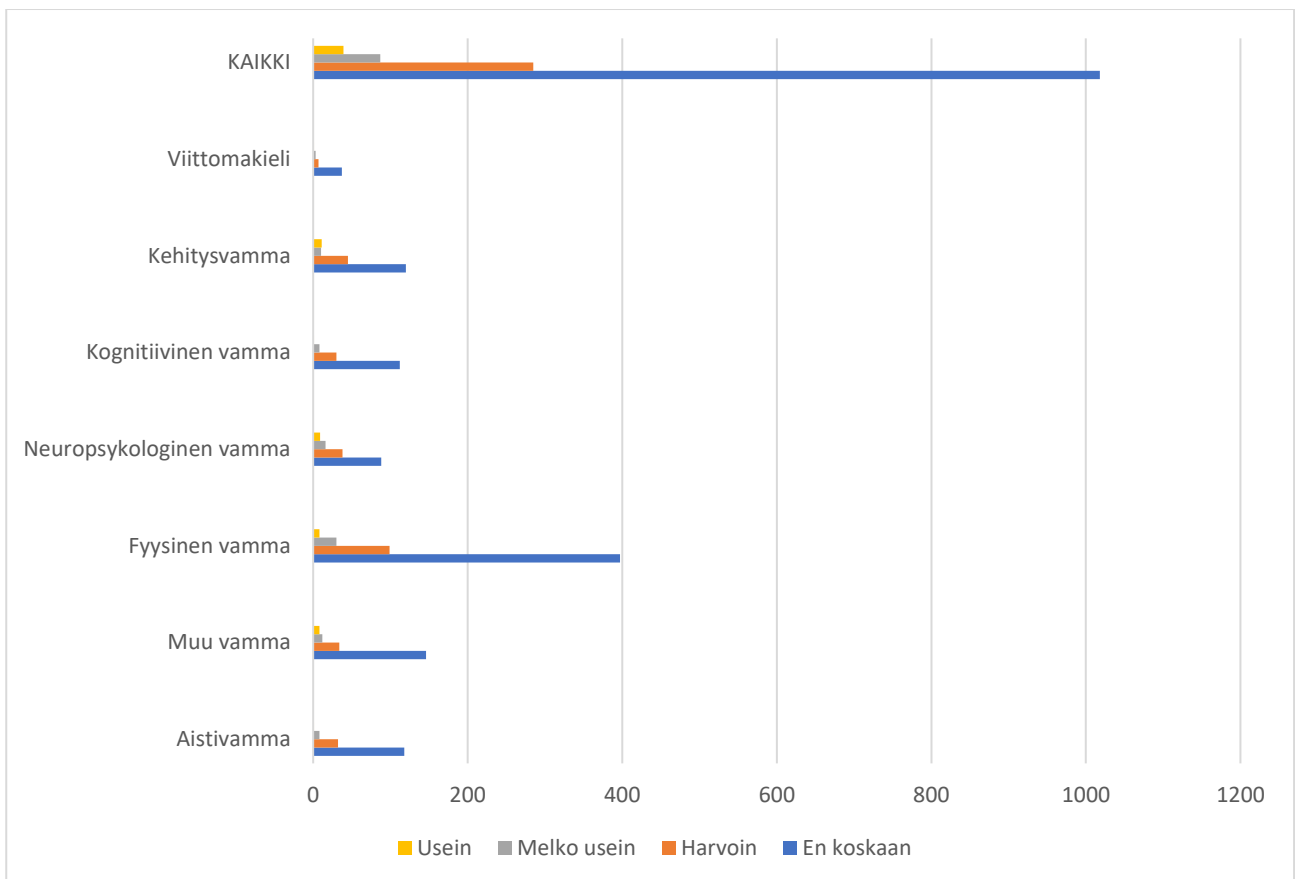
”Satunnaiset kohtaamani ihmiset kyselevät asioita, jotka eivät kuulu heille. Fyysistä koskemattomuuttani loukataan tavan takaa.”

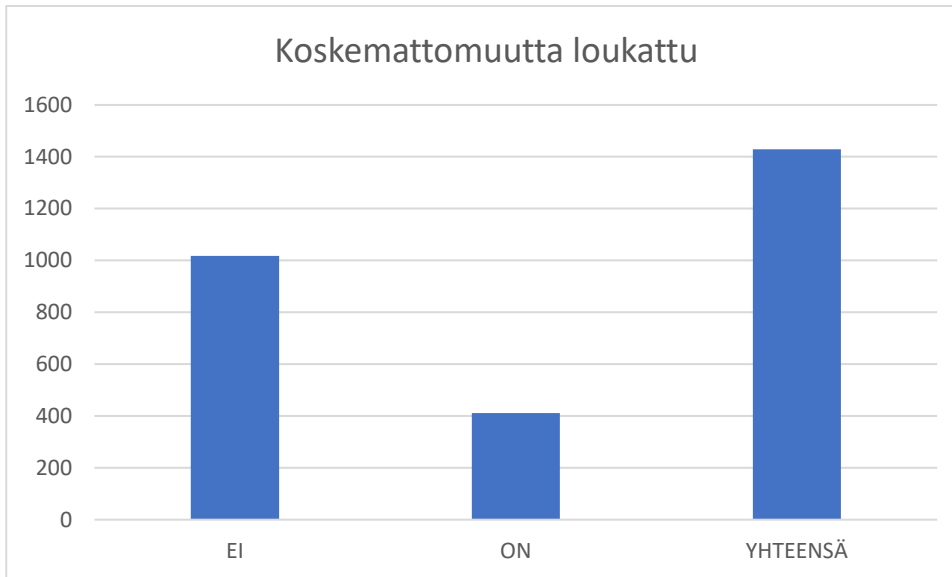
Taulukko 97. Väkivalta, hyväksikäyttö: Oletko viimeisen kahden vuoden aikana kokenut seuraavia?

Oletko kokenut....	En koskaan	Harvoin	Melko usein	Usein	Yhteensä
Fyysistä väkivaltaa	1209 84.6 %	179 12.5 %	30 2.1 %	11 0.8 %	1429 100 %
Henkistä väkivaltaa	624 43.7 %	510 35.7 %	217 15.2 %	78 5.5 %	1429 100 %
Seksuaalista väkivaltaa, hyväksikäyttöä tai kaltoinkohtelua	1297 90.8 %	98 6.9 %	23 1.6 %	11 0.8 %	1429 100 %
Muuta hyväksikäyttöä	1075 75.2 %	262 18.3 %	62 4.3 %	30 2.1 %	1429 100 %
Laitonta vapaudenriistoa	1287 90.1 %	96 6.7 %	23 1.6 %	23 1.6 %	1429 100 %
Turvattomuutta	545 38.1 %	517 36.2 %	245 17.1 %	122 8.5 %	1429 100 %
Halventavaa tai vähättelevää kohtelua	442 30.9 %	566 39.6 %	264 18.5 %	157 11.0 %	1429 100 %
Epäinhimillistä kohtelua	770 53.9 %	398 27.9 %	155 10.8 %	106 7.4 %	1429 100 %
Henkilökohtaisen koskemattomuuden loukkausta	1018 71.2 %	285 19.9 %	87 6.1 %	39 2.7 %	1429 100 %

Taulukko 134. Oletko viimeisen kahden vuoden aikana kokenut: Henkilökohtaisen koskemattomuuden loukkausta

	En koskaan	Harvoin	Melko usein	Usein	Yhteensä
Aistivamma	118	32	8	1	159 100 %
Muu vamma	146	34	12	8	200 100 %
Fyysinen vamma	397	99	30	8	534 100 %
Neuropsykologinen vamma	88	38	16	9	151 100 %
Kognitiivinen vamma	112	30	8	1	151 100 %
Kehitysvamma	120	45	10	11	186 100 %
Viittomakieli	37	7	3	1	48 100 %

Omaa pohdintaa

Kaikista vastaajista (N=1429) lähes 29 prosenttia oli kokenut, että koskemattomuutta on loukattu viimeisen kahden vuoden aikana 100 tiedon mukaan. Lukumääräisesti eniten kokemuksia oli henkilöillä, joilla on fyysinen vamma ja prosentuaalisesti eniten kokemuksia, jos oli neuropsykologinen vamma.

Koskemattomuuden raja on hyvin yksilöllinen ja monet vammaiset ovat erittäin riippuvaisia avustuksesta, jossa kosketaan paljon fyysisesti. Henkinen koskemattomuus on veteen piirretty raja, jota on erittäin vaikea todentaa mutta kokemuksina ovat hyvin vahvoja monilla, vaikka tähän pykälään liittyviä avovastauksia ei ollut kovin paljon. Arvelen, että on jopa yleisempää kokemus koskemattomuuden loukkauksesta kuin tässä raportissa näyttäytyy, oman kokemustaustan, 25 vuoden ajan, asian parissa toimimisen kautta.

Olisi tärkeitä olla selkeitä toimintatapoja, jotta myös monesti tahattomasti aiheutetut koskemattomuuden kokemuksia voitaisiin vähentää. Lisäksi tulisi pohtia, miten vammaisen ihminen voi kertoa hänen omista rajoistaan sekä henkisesti että fyysisesti. Jos on esimerkiksi fyysisesti vammaisen henkilö, jolla on puhevammaa voi kommunikointi olla hidasta ja vaatia avustajalta tai kanssaihmiseltä enemmän taitoa ymmärtää milloin koskemattomuutta saatetaan loukata. Asian esilletuominen eri esimerkein voisi esimerkiksi auttaa, tässä tulee mieleeni uusi aplikaatio, johon viime viikolla tutuisin (What matters to me), jonka avulla henkilö voi kertoa miten toivoo tulevansa kohdatuksi ja avustetuksi.

<http://whatmattersme.com/fi/>

Artiklan toteutuminen Suomessa

Tämän artiklan näkökulmasta Suomessa vastauksien perusteella voisi arvioida, että tämä on yleinen asia, jota loukataan – sekä tietoisesti että vahingossa. Avovastauksia oli löydettävissä vähemmän oma haun perusteella, ja tässä on tärkeää huomioida eri tavoin vammaisten ihmisten suhteellinen kokemus sekä se, onko mahdollista tuoda esille oma koskemattomuuden kokemus asiallisella tavalla.

6 YK:n vammaisoikeussopimus artikla 22

Yksityisyyden kunnioittaminen

1. Asuinpaikasta tai -järjestelyistä riippumatta kenenkään vammaisen henkilön yksityisyyteen, perheeseen, kotiin tai kirjeenvaihtoon tai muunlaiseen viestintään ei saa mielivaltaisesti tai laittomasti puuttua eikä hänen kunniaansa ja mainettaan saa laittomasti loukata. Vammaisilla henkilöillä on oikeus lain suojaan tällaisen puuttumisen tai loukkauksen osalta.
2. Sopimuspuolet suojelevat vammaisten henkilöä, terveyttä ja kuntoutusta koskevien tietojen yksityisyyttä yhdenvertaisesti muiden kanssa.

Artiklan toteutuminen Suomessa

Suomessakin tapahtuu artiklan 22. loukkaamisia paljon ja päivittäin. Asuinpaikasta tai asumisjärjestelyistä johtuen vammaiset ihmiset eivät voi toimia kotonaan niin kuin he itse haluavat. Ihmisoikeusjuristi Caroline Goodingin mukaan laitoksissa elämisen luonteenomainen piirre on käytännössä yksityisyyden menetys. Oikeus yksityisyyteen koskee myös vammaisen henkilöä, terveyttä ja kuntoutusta koskevia tietoja. Esimerkiksi vammaisten ihmisten yksityisiä raha-, perhe-, posti- ja terveystietoja olisi kunnioitettava, mutta näin ei tapahdu. Tässä pohdin, koskevatko asumisjärjestelyt myös tilanteita, joissa henkilöllä on kotonaan henkilökohtainen avustaja. Luultavasti koskevat. Avustajille yms. tulisikin tiedottaa entistä enemmän siitä, mitä vammaisen ihmisen yksityisyyden suoja tarkoittaa ja miten merkittävä asia se sekä sen loukkaaminen on.

Vastauksista huomataan, että viranomaisten kanssa (esim. palaveri sosiaalityöntekijän kanssa) esiintyy erittäin paljon epäinhimillistä tai halventavaa kohtelua. Caroline Gooding mukaili ihmisoikeuksien yleismaailmallisesta julistuksesta ja sen 5. artiklasta – joka on lähes samanlainen kuin vammaisten ihmisten yleissopimuksen 15. artikla – tarkemmat määritelmät esimerkiksi epäinhimilliselle tai halventavalle kohtelulle ja kidutukselle. Oikeutta inhimilliseen kohteluun voidaan hänen mukaansa loukata myös silloin kuin ruumiillista kipua ei tuoteta. Tällöin henkilö saa osakseen henkisesti alentavaa kohtelua tai nöyryyttämistä. Kidutuksella tarkoitetaan hänen mukaansa kaikkia tekoja, joilla aiheutetaan jollekulle tahallisesti kovaa henkistä (tai fyysistä) kärsimystä tietojen saamiseksi, pelottelemiseksi tai pakottamiseksi. Se, että virkamies tai muu virallisessa asemassa oleva henkilö aiheuttaa kipua ja kärsimystä, yllyttää tai suostuu niiden aiheuttamiseen *tai hyväksyy sen hiljaisesti*, on kidutuksen merkkien täyttymisessä ratkaisevaa.

Myös laitoksissa tai asumispalveluyksiköissä asuvien tai olevien ihmisten kohtelu täytyy tässä mielessä huomioida. Virkamies on tällöin tehnyt päätöksen vammaisen ihmisen sijoittamisesta yksikköön, ja vammaisen ihmisen kohtelu tapahtuu virkavallan (hiljaisella) suostumuksella.

Ketään ei saa alistaa lääketieteellisiin tai tieteellisiin kokeisiin ilman hänen omaa suostumustaan. Tämäkin on tärkeä huomio ajatellen erityisesti laitoksisissa asuvia ihmisiä tai ihmisiä, jotka eivät pysty antamaan omaa suostumustaan.

(Lähde: Caroline Gooding Kalle Könkkölän kirjoittamassa kirjassa *Tunne oikeutesi - Pidä puolesi - Auta muitakin*. 2003, s. 77–81).

Lopuksi

Vammaisfoorumi toteutti keväällä 2018 kyselyn vammaisten ihmisten oikeuksien toteutumisesta. Kyselyn toteutus sekä määrällisten vastausten suorat jakaumat on kuvattu raportissa ”Miten vammaisten ihmisten oikeudet toteutuvat Suomessa? Vammaisfoorumin vuonna 2018 toteuttaman kyselyn tulokset taulukkomuodossa” (Vesala & Vartio 2019). Käsillä olevassa raportissa viitataan juuri siinä esitettyihin taulukoihin.